

*Кучма Ольга Леонідівна,
докт. юрид. наук, професорка,
професорка кафедри трудового права та
права соціального забезпечення
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПРИНЦИП ЛЕГІТИМНИХ ОЧІКУВАНЬ У ПІЛЬГОВОМУ ПЕНСІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ

Принцип правомірних (законних) очікувань передбачає певну стабільність правовідносин, хоча і не виключає динамічність, пов'язану із розвитком відносин та зміною економічної ситуації в державі з врахуванням інтересів суспільства [1, с.150]. На жаль, при внесенні змін до пенсійного законодавства не завжди дотримується принцип легітимних очікувань, що неодноразово ставало предметом розгляду у справах Конституційного Суду України.

Наразі у Конституційному Суді України на розгляді знаходиться справа щодо відповідності Конституції України статті 114, абзаців 2, 3 пункту 2 розділу 15 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» №1058 (далі – Закон №1058) в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» №2148 (далі – Закон №2148) [2].

Законом №2148 доповнено Закон №1058 в частині врегулювання питання призначення пенсії за віком на пільгових умовах та за вислугою років (ст.114). До цього ці види пенсії призначалися відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення». А також доповнено Розділ 15 Прикінцеві та перехідні положення в частині врегулювання відносин щодо покриття витрат пенсійного фонду в цій частині.

Конституційний Суд України у рішенні від 23.01.2020 року вже розглядав питання відповідності Конституції України змін щодо стажу та віку при призначенні пенсії на пільгових умовах, які були внесені до Закону України «Про пенсійне забезпечення» (і пізніше були фактично повторені у статті 114 Закону

№1058), та прийшов до висновку, що був порушений принцип легітимних очікувань. При цьому, суддя Конституційного Суду України у Окремій думці звернув увагу, що при розгляді таких питань варто звертати увагу на підґрунтя внесення таких змін законодавцем, адже пенсія за віком на пільгових умовах призначається за роботу в шкідливих умовах [3].

В пояснювальній записці до проєкту закону №2148 так як і в пояснювальній записці до проєкту закону №213 (що був предметом дослідження Конституційного Суду України) відсутні посилання на експертизи умов праці, які підтверджують можливість людей працювати в шкідливих умовах понад тривалість часу, яка раніше їм гарантувала право на пенсійне забезпечення на пільгових умовах.

Кожен роботодавець вирішує як розпорядитися коштами і, на жаль, здоров'я працівників та безпечне виробниче середовище не завжди у пріоритеті. Тому навіть працюючи на однакових посадах, виконуючи однакові трудові функції протягом однакового часу працівники різних роботодавців мають різні умови праці та різний вплив шкідливих факторів на робочому місці.

При проведенні атестації робочих місць із шкідливими факторами якраз і встановлюють, чи продовжують існувати шкідливі фактори на робочому місці, чи ні. Якщо шкідливих факторів вже немає, то продовжуючи там працювати працівник вже не буде напрацьовувати спеціального стажу роботи в шкідливих умовах. **Якщо ж шкідливі фактори на робочому місці не зменшились, то немає підстав стверджувати, що для людини зникли негативні ризики роботи в шкідливих умовах понад тривалість часу, якої раніше було достатньо для пільгового пенсійного забезпечення.**

Щодо дотримання принципу легітимних очікувань при внесенні змін до законів, то, з однієї сторони, держава має право змінювати умови соціального забезпечення, перерозподіляти «соціальне благо», з іншої сторони має бути дотриманий принцип легітимних очікувань та не допускатись звуження обсягу і змісту прав особи на соціальне забезпечення.

Конституційний Суд України розглянув по суті питання конституційності змін, внесених Законом №213 до Закону України «Про пенсійне забезпечення», та сформулював висновки в тому числі щодо конституційності змін до статті 13 Закону України «Про пенсійне забезпечення». І оскільки стаття 13 Закону України «Про пенсійне забезпечення» практично була повторена у статті 114 Закону №1058, то логічно припустити, що будуть аналогічні підходи і у іншій справі, яка зараз розглядається Конституційним Судом України, оскільки не вбачаються підстави для відступу від позиції Конституційного Суду України, висловленої у Рішенні від 23.01.2020 року по справі №1-р/2020.

Список використаних джерел:

1. Кучма О.Л. Легітимні очікування в пенсійних правовідносинах. Актуальні проблеми приватного та публічного права : матер. II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (27 берез. 2020 року). –Харків, 2020. – С.149-151

2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон від 09 липня 2003 року №1058-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення 30.10.2024)

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень розділу I, пункту 2 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» від 2 березня 2015 року №213-VIII : Рішення від 23 січня 2020 року №1-р/2020 / Конституційний Суд України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-20#Text> (дата звернення 30.10.2024)